

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kędzierzynie-Koźlu

**Powiatowy program korekcyjny– edukacyjny
dla osób stosujących przemoc w rodzinie pn.:
„W ZGODZIE Z TOBĄ I SOBĄ”
na lata 2016-2021**

Kędzierzyn-Koźle 2016

SPIS TREŚCI:

I.WSTĘP - CHARAKTERYSTYKA OSOBY STOSUJĄCEJ PRZEMOC W RODZINIE NA PODSTAWIE LITERATURY	3
1. Przyczyny i czynniki sprzyjające powstawaniu przemocy w rodzinie	3
2. Typologia osób stosujących przemoc w rodzinie	8
3. Profil osoby stosującej przemoc w rodzinie, jego zachowanie i cechy charakterystyczne.....	14
II. CHARAKTERYSTYKA OSOBY STOSUJĄCEJ PRZEMOC W RODZINIE NA PODSTAWIE BADAŃ WŁASNYCH W SPECJALISTYCZNYM OŚRODKU WSPARACIA DL AOFIAR PRZEMOCY W RODZINIE W KĘDZIERZYNIE – KOŻLU	18
1.Przyczyny przemocy w rodzinie	19
2.Rodzaje przemocy w rodzinie	21
3.Osoby doznające przemocy w rodzinie	24
4.Klasy społeczne, w których występuje przemoc w rodzinie	25
III.UZASADNIENIE PROGRAMU	27
IV.ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	28
V.CELE I ZAWARTOŚĆ PROGRAMU.....	29
1.Cele programu.....	29
2.Cele szczegółowe.....	29
3.Zawartość merytoryczna głównych elementów programu.....	30
4.Obszary wiedzy i umiejętności, których dotyczą treści oddziaływań edukacyjnych realizowanych w ramach programu	31
5.Zakładane rezultaty.....	33
VI.REALIZACJA PROGRAMU	33
1.Czas i realizacja.....	33
2.Sposób realizacji programu.....	34
3.Nabór i selekcja uczestników programu.....	34
4.Reguły uczestnictwa w programie.....	35
5.Realizator programu.....	36
6.Miejsce realizacji programu.....	37
7.Partnerzy.....	37
VII.ŹRÓDŁA FINANSOWANIA.....	38
VIII.MONITORING.....	38
IX.ZAGROŻENIA REALIZACJI PROGRAMU I ZAKOŃCZENIE.....	39
X.BIBLIOGRAFIA	40

I.WSTĘP - CHARAKTERYSTYKA OSOBY STOSUJĄCEJ PRZEMOC W RODZINIE NA PODSTAWIE LITERATURY

Zachowania agresywne sprawców wymagają uwzględnienia faktu wystąpienia socjalizacji, która odnosi się do procesu, w wyniku którego człowiek nabywa umiejętności, wiedzę, dyspozycje, które umożliwiają uczestnictwo w grupie, społeczeństwie. Człowiek rozwija się w ramach układów stworzonych przez innych ludzi, wpływy środowiska kształtują osobowość i zachowania, w tym także zachowanie agresywne. Agresywność w człowieku tworzy się w trakcie rozwoju indywidualnego. Z tego punktu widzenia agresywność i idąca za nią przemoc w rodzinie można potraktować jako defekt w socjalizacji człowieka, prowadzący do ukształtowania się społecznie i normatywnie niepożądanych cech.

1. Przyczyny i czynniki sprzyjające powstawaniu przemocy w rodzinie.

Na pojawienie się przemocy w rodzinie wpływa wiele czynników. Są to czynniki, które zwiększają prawdopodobieństwo wystąpienia przemocy domowej, dlatego mogą zostać nazwane również przyczynami. Przyczyny występowania przemocy w rodzinie dzielą się cztery sfery:

- normy społeczne, kulturowe i religijne;
- dziedziczenie wzorca przemocy;
- uzależnienia i nadużywanie alkoholu;
- środowisko społeczne.¹

Krzywdzenie kobiet ma swój załazek w czasach historycznych. Formy przemocy wobec kobiet były przekazywane w baśniach, mitach, kiedy to kobiety były zabijane i składane jako ofiara bogu.² Według prastarego podziału ról, to mężczyzna walczy o kobietę, zdobywa ją, co ma za zadanie zrealizować tęsknotę za domem ojczystym. Wypieranie kobiet na margines życia społecznego w średniowiecznych poglądach chrześcijańskich miały na celu ograniczenie im praw. „Historycznie jest to skutek związków między seksualizmem a przemocą, opartych na męskiej postawie ewolucyjnej, od godowego wojownika do agresora i zabójcy”. Wydaje się więc jasne, że mężczyzna świadomie spycha kobietę do marginesu i

---

¹ D. Jaszczak – Kuźmińska, K. Michalska, *Przemoc w rodzinie*, Wydawnictwo Edukacyjne PARPAMEDIA Warszawa 2007, s. 8.

² M. Skwarek, *W poszukiwaniu źródła męskiej agresji. Jak jej przeciwdziałać?*, „Praca socjalna” 2005, nr 4, s. 32.

ogranicza jej rolę.³ Przez to, że kobieta traktowana była od wieków jako obywatel drugiej kategorii, nadal jest akceptowane to, że można używać wobec kobiet przemocy. W wielu środowiskach ciągle toleruje się bicie, stosowanie kar cielesnych wobec kobiet, a także wobec dzieci. Panuje przekonanie o dominującej roli mężczyzny w rodzinie.⁴ Dominacja mężczyzny przekazywana z pokolenia na pokolenie uczyniła kobietę istotą słabą. Przemoc była i nadal jest odzwierciedleniem relacji siły w społeczeństwie, w którym kobieta zajmuje podporządkowaną pozycję. Mężczyzna za pomocą stosowanej przemocy kontrolował innych członków rodziny.⁵ Hierarchia w rodzinie od wieków nadawała uprzywilejowaną pozycję mężczyźnie.⁶ Władza patriarchalna rządzi się od zawsze prawem mężczyzny do karania kobiety. To mężczyźni od wieków przypisane jest podejmowanie ważnych decyzji rodzinnych, kierowanie życiem rodziny, domaganie się od kobiety nieodpłatnego wykonywania prac domowych, opieki nad dziećmi. Kultura patriarchy jest kulturą dominacji, w której istotnym celem jest przemoc, która służy wymuszeniu posłuszeństwa, kontroli i podporządkowania.⁷

Warto tu zwrócić uwagę na wpływ religii na relacje między partnerami i traktowanie kobiet, a konkretnie chodzi o wyznawców islamu, którzy w swoich tradycjach religijnych mają z góry nakazane traktowanie kobiety jako człowieka gorszej kategorii. Oczywiście w Polsce wyznawcy islamu to znikomym odsetek ludzi, jednakże słyszy się także o przemocy wobec islamistek, które są polkami. Wydawać się to może czymś kompletnie abstrakcyjnym. To, że nie widzi się na ulicach osób ubranych typowo na wzór muzułmański, to nie znaczy, że w naszym kraju nie ma wyznawców islamu. Potwierdzają to pracownicy instytucji pomagających kobietom pokrzywdzonym przemocą domową. Zgłaszają się do nich kobiety, Polki, które związały się z mężczyzną innej wiary, przez co musiały przyjąć wiarę mężów. Mężczyźni wyznający islam uważają, że kobieta została im dana jako przyjemność i jako ich własność, dlatego uważają, że mają nad nimi pełną władzę. Uważają, że mąż może bić swoją żonę, gdy ta nie jest mu posłuszna.⁸ Islamiści twierdzą, że kobieta po prostu ma być ciągle posłuszna, nie ma prawa sprzeciwu, nie ma prawa do wychodzenia z domu, spotkania się z

---

³ Tamże, s. 34.

⁴ D. Jaszczak – Kuźmińska, K. Michalska, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 8.

⁵ K. Browne, M. Herbert, *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, przekł. E. Bielawska – Batorowicz, Państwowa Agencja Rozwiązywania problemów Alkoholowych, Warszawa 1999, s. 41.

⁶ D. Jaszczak – Kuźmińska, K. Michalska, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 8.

⁷ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2002, s. 116.

⁸ H. Abu – Rub, B. Zabza, *Status kobiety w islamie*, Muzułmańskie Stowarzyszenie Kształcenia Kulturalnego w RP, Wrocław 2002, s. 87.

przyjaciółmi, malowania się bez zgody męża. Jest to niewątpliwie przemoc psychiczna.⁹ Nie da się nie zauważyć pozostałych rodzajów przemocy, przemocy seksualnej przejawiającej się w tym, że kobieta musi ulegać swojemu mężczyźnie zawsze kiedy ten ma na to ochotę. Islam jest przykładem skrajnego patriarchatu.¹⁰

Dziecko wychowujące się w rodzinie, w której nadużywanie władzy ujawniało się w przemocy wobec członków rodziny będzie powielalo te wzorce, mamy tu do czynienia z dziedziczeniem wzorów przemocy.¹¹ Można by stwierdzić, że najprostszą definicją przemocy w rodzinie jest powiedzenie, że przemoc rodzi przemoc.¹² Dziecko rodząc się, nie ma ukształtowanego w pełni mózgu, rozwija się on stopniowo w pierwszych latach życia. To co dziecko przeżywa w tym czasie pozostawi trwałe ślady na jego całe życie. Jeśli dziecko było maltretowane, zanedbywane nauczy się gloryfikować te zachowania, które doświadczyło, czyli okrucieństwo, brutalność, ignorancję. Nie od dziś wiadomo, że dziecko uczy się przez naśladowanie oraz modelowanie, nie przez słuchanie tego co się do niego mówi, prawiąc mu kazania.¹³ Jest to zasada społecznego uczenia się, w tym przypadku dziecko uczy się przemocy, a jego modelem jest sprawca, którym najczęściej jest ojciec, czyli głowa rodziny, osoba, która ma władzę nad pozostałymi członkami rodziny. Często bywa tak, że maltretowana kobieta nie jest w stanie obronić siebie i swoich dzieci przed sprawcą, a one kiedy dorosną nie będą potrafiły obronić siebie i swoich bliskich.¹⁴ Dzieci, które nie otrzymały wystarczającej ilości miłości ze strony swoich rodziców, nie będą potrafiły stworzyć wystarczającej ilości miłości własnej i wykształcić zdolności do kochania samego siebie, co umożliwiłoby im przetrwanie trudnych chwil kiedy są odrzucane i niechciane. Niedostatek miłości tworzy wstyd, który jest niezdrowym poczuciem własnej wartości, brak szacunku do samego siebie, odczucie poniżenia. Te wszystkie odczucia, które spowodowane są zawstydzaniem, tworzą bezsilność, a ta tworzy przemoc.¹⁵ Należy zaznaczyć, że nie wszyscy dorośli, którzy stosują przemoc domową byli maltretowani w dzieciństwie, oraz nie wszyscy, którzy doświadczyli przemocy w dzieciństwie stosują ją jako osoby dorosłe. Określenie procenta maltretowanych dzieci, które w dorosłości stają się tyranami jest praktycznie niemożliwe. Jednakże przekazywanie przemocy z pokolenia na pokolenie jest

---

⁹ W. Wiebke, *Kobieta w islamie*, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982, s. 46.

¹⁰ H. Abu – Rub, B. Zabża, *Status...*, dz. cyt., s. 78.

¹¹ J. Mazur, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 124.

¹² Z. Lew – Starowicz, *Przemoc seksualna*, Wydawnictwo Jacek Santorski & CO, Warszawa 1992, s. 116.

¹³ A. Miller, *Twoje ocalone życie*, przekł. J. Hockuba, Media Rodzina, Poznań 2009, s. 52.

¹⁴ I. Habuz, *Jak ofiara staje się sprawcą – mechanizmy międzypokoleniowej transmisji przemocy w rodzinie*, w: *Interpersonalna trauma*, A. Widera – Wysoczańska, A. Kuczyńska, Difin, Warszawa 2011, s. 358.

¹⁵ J. Gilligan, *Wstyd i przemoc. Refleksje nad śmiertelną epidemią*, przekł. A. Jankowski, Media Rodzina, Poznań 2001, s. 61.

jednym z głównych przyczyn maltretowania w rodzinie.¹⁶ Rodzina od praktycznie zawsze jest najważniejszą wartością w życiu człowieka, w której przekazywane są tradycje kulturowe, religijne, wartości, ale także mniej pozytywne wzorce, np. przemoc.¹⁷ Następuje dziedziczenie z ojca na syna lub jak później na to można spojrzeć ofiara staje się sprawcą, np. ofiara swojego ojca, staje się później sprawcą dla swojego syna, córki czy żony. Podsumowując kwestię dziedziczenia wzorca przemocy można stwierdzić, że doświadczenie przemocy w dzieciństwie czy chociażby jej obserwowanie zwiększa ryzyko nabycia skłonności do przemocy.¹⁸

Kolejnym czynnikiem, który towarzyszy przemocy i ma duży wpływ na jej powstanie jest alkohol oraz narkotyki. Społeczeństwo jest utwierdzone w opinii, że nadużywanie alkoholu tłumaczy występowanie aktów agresji w rodzinie. Często nawet same kobiety pokrzywdzone uważają, że przyczyną przemocy jest alkohol, nie rzadko sądzą, że gdyby partner przestał pić, to przestałby i bić.¹⁹ Nie raz tłumaczą swoich partnerów „gdyby nie był pod wpływem alkoholu, to by się tak nie zachował”. Sprawcy przemocy również wykorzystują fakt spożycia alkoholu jako usprawiedliwienie mówiąc „gdybym był trzeźwy, nigdy bym cię nie uderzył”.²⁰

Można powszechnie zauważyć, że wyjaśnienie przemocy domowej jako „demonia drzemiącego w kieliszku” jest bardzo popularna. Związek między alkoholem i przemocą niezaprzeczalnie istnieje, ale nie można uważać go za powód maltretowania dzieci czy żony.²¹ Alkohol zwiększa ryzyko stosowania przemocy wobec bliskich osób, ponieważ osoba pijąca w specyficzny sposób interpretuje rzeczywistość, co powoduje, że może stać się bardziej agresywna.²² Zależność między przemocą i alkoholem jest wyjaśniana na dwa sposoby. Pierwsza z nich to rozhamowanie, które jest spowodowane wpływem alkoholu lub innych substancji chemicznych bezpośrednio na mózg i osłabia działanie mechanizmów samokontroli nad agresją. Drugie wyjaśnienie związku wiąże się z zaburzeniem procesu

---

¹⁶ Tamże, s. 63.

¹⁷ J. Żeromska – Charlińska, *Rozumienie realnie przeżytych doświadczeń przez ofiary przemocy*, w: Współczesna rzeczywistość wybranych problemach społecznych, G. Durka (red.), Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010, s.169.

¹⁸ D. Dutton, *Przemoc w rodzinie*, przekł. P. Kołyszko, Bertelsmann Media, Warszawa 2001, s. 130.

¹⁹ W. Badura – Madej, A. Dobrzyńska – Mesterhazy, *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i psychoterapia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000, s. 113.

²⁰ J. Fudała, K. Dąbrowska, K. Łukowska, *Uzależnienie od alkoholu – między diagnozą a działaniem*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013, s. 103.

²¹ E. Jarosz, *Dom, który krzywdzi*, „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2001, s. 51.

²² D. Dyjakon, *Odkrywanie traumy doświadczanej w dzieciństwie przez sprawców przemocy domowej*, w: Interpersonalna trauma, A. Widera – Wysoczańska, A. Kuczyńska, Difin, Warszawa 2011, s. 375

uwagi, zaburzeniem poznawczym, które przejawia się w błędnej ocenie rzeczywistości i w konsekwencji nieadekwatnym reagowaniu emocjonalnym.²³

Z badań nad przemocą wynika, że najczęściej do znęcania się nad dzieckiem dochodzi w rodzinach alkoholików. Alkoholicy nie rzadko pochodzą z rodzin, w których również się piło, stosowało się przemoc i jako dzieci doświadczyli tej traumy, w więc mamy tu również do czynienia z dziedziczeniem.²⁴

Warto zwrócić uwagę również na inne uzależnienia, takie jak narkomania, seksoholizm czy hazard. Mechanizm uzależnienia w tych przypadkach funkcjonuje podobnie jak w przypadku alkoholu. Narkoman tak jak alkoholik funkcjonuje pod wpływem środka chemicznego, który wpływa na działanie mózgu. U hazardzistów czy seksoholików występuje specyficzny stan napięcia emocjonalnego podczas którego osoba uzależniona może zachowywać się podobnie jak narkoman czy alkoholik. Napięcie to w znaczny sposób ogranicza oraz zniekształca właściwą interpretację otaczającego świata i relację z ludźmi.

Podsumowując kwestię alkoholu i jego związku z przemocą można stwierdzić, że alkohol i inne uzależnienia są czynnikiem ryzyka pojawienia się przemocy w rodzinie.²⁵ Warto również zapamiętać, że alkohol czy narkotyki absolutnie nie usprawiedliwiają znęcania się nad członkami rodziny i krzywdzenie ich.²⁶ Usprawiedliwianie przemocy alkoholem sprawia, że społeczeństwo nadal trwa w przeświadczeniu, że nie ma problemu.²⁷

Ostatnią przyczyną przemocy w rodzinie według literatury jest środowisko społeczne i wiążący się z nim stres wywołany aktualną sytuacją socjalno – ekonomiczną rodziny.²⁸ Niski status społeczny może być czynnikiem powodującym stres, później frustrację a następnie przemoc w rodzinie. Różnica w statusie społecznym partnerów również zwiększa ryzyko powstania przemocy, np. w małżeństwie, w którym kobieta ma wyższe dochody, lepszą pracę, co wiąże się z jej wyższym statusem, partner może czuć się zagrożony i używać przemocy aby zwiększyć swój autorytet. Natomiast, gdy występuje sytuacja odwrotna, kiedy to mężczyzna posiada wyższy status niż jego partnerka, wtedy ten może używać przemocy jako narzędzia kontroli i dominacji.²⁹ W rodzinach o niskim statusie społecznym bardzo często dochodzi do przemocy, co oczywiście nie oznacza, że w rodzinach zamożnych tej przemocy

---

²³J. Fudała, K. Dąbrowska, K. Łukowska, *Uzależnienie...*, dz. cyt., s. 103.

²⁴M. Ochmański, *Alkoholizm ojców a sytuacja rodzinna i szkolna dzieci*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1997, s. 49.

²⁵W. Badura – Madej, A. Dobrzyńska – Mesterhazy, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 113.

²⁶I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie, Wydawnictwo Szkolne i pedagogiczne*, Warszawa 1994, s. 143.

²⁷R. Ackerman, S. Pickering, *Zanim będzie za późno*, przekł. M. Gajdzińska, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002, s.32.

²⁸D. Jaszczak – Kuźmińska, K. Michalska, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 9.

²⁹W. Badura – Madej, A. Dobrzyńska – Mesterhazy, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 18.

nie ma.³⁰ Czynniki wywołujące frustrację takie jak np. niskie zarobki, bezrobocie, wykształcenie, złe warunki mieszkaniowe, trudne warunki pracy, trudności wychowawcze, problemy zdrowotne mogą spowodować wystąpienie przemocy domowej.³¹ Czynniki ryzyka wymienione powyżej nie są same w sobie wystarczające aby wnioskować o dużym prawdopodobieństwie zaistnienia przemocy. Dopiero, gdy owe czynniki są połączone np. z alkoholem, przemocą w rodzinie pochodzenia, niskim poczuciem własnej wartości, poczuciem utraty kontroli nad własnym życiem, wtedy ryzyko wystąpienia przemocy w rodzinie znacząco wzrasta.³²

Podsumowując kwestię przyczyn przemocy w rodzinie i towarzyszącym im czynnikom warto zauważyć, że nie ma jednej głównej przyczyny przemocy w rodzinie. Występuje ona w wyniku złożonych interakcji pomiędzy czynnikami społecznymi, kulturowymi, biologicznymi, socjologicznymi i psychologicznymi.

2. Typologia osób stosujących przemoc w rodzinie.

Nie można mówić o jednym typie sprawców przemocy. Typologia sprawców przemocy została dokładnie opisana przez Danutę Rode w książce pt. „Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. W charakterystyce sprawców”. Skupiła się na podziale sprawców według rodzaju ich cech osobowości. Autorka w swoich badaniach wyodrębniła cztery typy sprawców przemocy domowej różniących się w zakresie wybranych cech osobowości. Każda grupa sprawców ma charakterystyczny układ cech. Typologia sprawców przemocy w rodzinie dzieli się na:

- sprawców reaktywnie agresywnych;
- sprawców o niskich kompetencjach zaradczych;
- sprawców psychopatyczno – odwetowych;
- sprawców z dużym potencjałem przystosowawczym.³³

Kryteria według, których Rode kwalifikowała sprawców przemocy to cechy osobowości takie jak: iloraz inteligencji, samoakceptacja, poczucie kontroli, negatywizm, uraza, podejrzliwość,

---

³⁰ J. Mazur, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 91.

³¹ K. Browne, M. Herbert, *Zapobieganie*, dz. cyt., s. 40.

³² W. Badura – Madej, A. Dobrzyńska – Mesterhazy, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 19.

³³ D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010, s. 239 – 242.

agresja fizyczna, agresja słowna, agresja pośrednia, skłonność do irytacji, poczucie winy, zwinność, wrażliwość sensoryczna, reaktywność emocjonalna, wytrzymałość, aktywność.³⁴

Grupa sprawców reaktywnie agresywnych to osoby z dużą pobudliwością emocjonalną, łatwo wpadają w szal, nawet za najdrobniejsze zdarzenia. Są to osoby wybuchowe, które bardzo często reagują agresją zarówno fizyczną jak i słowną. Wykazują dużą inwencję w zakresie przemocy słownej. Osoby takie również mają problem z powstrzymaniem użycia siły wobec innych osób, nie członków rodziny. U sprawców reaktywnie agresywnych zauważa się również agresję w otoczeniu zewnętrznym, nie tylko w środowisku domowym, rodzinnym. W tej grupie sprawców widać podwyższony stopień przestępczości, ponieważ osoby skłonne do łamania prawa są bardziej agresywne wobec domowników. Sprawcy reaktywnie agresywni wykazują niską odporność emocjonalną i wysoką tendencję do załamania się w trudnych sytuacjach. Są przeciętnie wytrzymali. Charakteryzują się tendencją do powtarzania swoich zachowań³⁵, dlatego mogą być również nazywani sprawcami cyklicznymi. Sprawcy agresywni chcą mieć wpływ na innych, chcą dominować i kontrolować, szczególnie osoby bliskie.³⁶ Narzędziem do tego jest przemoc. Drobiazgowa analiza zdarzeń powoduje, że źle odczytują intencje partnerek i obwiniają je za każdy drobny, czynią je odpowiedzialne za własne uczucia, stawiają im niemożliwe do spełnienia żądania, karzą za to, że nie potrafią tym żądaniom sprostać.³⁷ Według badań Rode, badani sprawcy agresywni mają iloraz inteligencji poniżej przeciętnej co nazywane jest ociężałością umysłową. Wskazuje to na niższą sprawność ich procesów myślowych. Ograniczenia można zauważyć w takich procesach myślowych jak: rozumowanie, wnioskowanie, analiza, przewidywanie, myślenie abstrakcyjne, planowanie. Sprawcy reaktywnie agresywni mają problem z poczuciem kontroli, zdarzenia życia codziennego traktują jako przypadek losowy, tak też interpretują przemoc przez siebie stosowaną.³⁸

Specyficznymi czynnikami ryzyka dla grupy sprawców reaktywnie agresywnych są prowokacje partnerki, doświadczenie przemocy przez sprawcę w rodzinie biologicznej oraz struktura rodziny biologicznej. Można zatem wnioskować, że doświadczenia przemocy w rodzinie pochodzenia zwiększa ryzyko wystąpienia przemocy w związku sprawcy, rodzinie założonej przez sprawcę. Podobnie jest w przypadku prowokacji. Im bardziej ofiara jest prowokująca, tym częściej dochodzi do agresji ze strony partnera. Trzeci czynnik ryzyka to

---

³⁴ Tamże, s. 241.

³⁵ Tamże, s. 242.

³⁶ D. Dutton, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 44.

³⁷ Tamże, s. 45.

³⁸ D. Rode, *Psychologiczne...*, dz. cyt., s. 242.

struktura rodziny biologicznej, a konkretniej chodzi o rodzinę niepełną, rozbitą, po rozwodzie. Zwiększa to prawdopodobieństwo wystąpienia przemocy. Jeśli do sprawcy można dopasować powyższe trzy czynniki ryzyka, wtedy prawdopodobieństwo wystąpienia przemocy w rodzinie jest wysokie. Wpływ dorastania w atmosferze przemocy skutkuje brakiem poczucia bezpieczeństwa, utratą godności dziecka. W przyszłości prowadzi to do stosowania przemocy w celu kontrolowania otoczenia lub stosowania agresji jako formy radzenia sobie z problemami. Sprzyja to kształtowaniu się osobowości autorytarnej. Sumując sprawców reaktywnie agresywnych zauważalne jest, że w ich życiu wszystko odbywa się poprzez popędy, zbyt aktywne odbieranie bodźców, słabą kontrolę oraz wzorce nabyte w dzieciństwie.³⁹

Druga grupa sprawców to sprawcy o niskich kompetencjach zaradczych. Charakteryzują się ilorazem inteligencji na pograniczu upośledzenia umysłowego i normy. Osoby takie mają gorszą zdolność klasyfikowania, uogólniania, spostrzegania podobieństw i różnic. Sprawcy o niskich kompetencjach zaradczych mają bardzo niski poziom samoakceptacji co następnie jest źródłem silnego napięcia emocjonalno – motywacyjnego. Niski poziom samoakceptacji przejawia się nieprzystosowaniem społecznym i zaburzeniami emocjonalnymi. Sprawcy o niskich kompetencjach zaradczych charakteryzują się wysokim poczuciem kontroli zewnętrznej, są przekonani, że to co się zdarza w ich życiu nie jest zależne od nich ani od ich działań, ale od innych osób. Przykładowo, uderzając partnerkę obwinia ją, że to jej wina.⁴⁰ Sprawcy o niskich kompetencjach zaradczych charakteryzują się agresją fizyczną i pośrednią na przeciętnym poziomie oraz średnią podejrzliwością. Bardzo często ataki z ich strony są za pomocą słów, zatem widoczna jest tu przemoc psychiczna. Sprawcy nie analizują sytuacji, nie wracają do minionych zdarzeń. Wykazują słabą odporność na trudy życia codziennego i zagrożenia. Sprawcy ci charakteryzują się niską odpornością emocjonalną, słabą aktywnością zawodową i społeczną.⁴¹

Grupę ryzyka dla sprawców o niskich kompetencjach zaradczych tworzą trzy czynniki: alkoholizowanie się sprawców przemocy, minimalizowanie problemów oraz postrzeganie sytuacji trudnej jako zagrożenia. Są to również sposoby radzenia sobie ze stresem.⁴² Alkoholizowanie się i minimalizowanie problemów są czynnikami wysokiego ryzyka wystąpienia przemocy fizycznej. Alkohol jest jednym z najpowszechniejszych sposobów radzenia sobie z napięciem i stresem, dlatego dla sprawców o niskich

---

³⁹ Tamże, s. 372.

⁴⁰ Tamże, s. 244.

⁴¹ S. Kluczyńska, *Zrozumieć sprawców przemocy*, „Niebieska Linia” 1999, nr 3, s. 10.

⁴² D. Rode, *Psychologiczne...*, dz. cyt., s. 376.

kompetencjach społecznych ma wyjątkowe znaczenie. Mężczyźni z tej grupy sprawców nie potrafią radzić sobie z problemami, dlatego alkohol jest ich stymulatorem w przezwyciężaniu lęku, frustracji. Jest sposobem tłumienia, redukcji przykrych uczuć, poza tym likwiduje zahamowania, dodaje odwagi, pozwala zapomnieć o normach. Drugi czynnik ryzyka, minimalizowanie problemów jest używany do radzenia sobie ze stresem. Minimalizowanie problemu to unikanie rozwiązania go, udawanie, że jest nieważny. Widoczne jest tu myślenie życzeniowe, że sprawa sama się rozwiąże. Przez to między partnerami narasta napięcie, od którego do agresji i przemocy już niedaleko.⁴³ Jeśli chodzi o czynniki ryzyka wystąpienia przemocy psychicznej to są nimi: również spożywanie alkoholu oraz spostrzeganie trudnej sytuacji jako zagrożenia. Można to wytłumaczyć tak, że im bardziej sprawcy uważają swoją sytuację jako zagrożenie, tym większe jest prawdopodobieństwo wystąpienia wysokiego poziomu przemocy psychicznej. Za sytuację zagrożenia mogą być uważane np. nowa sytuacja w życiu, nieumiejętność jej sprostania. Wzmaga to poczucie niepewności i zagrożenia, przemoc psychiczna jest wtedy rodzajem rozładowania emocji.⁴⁴

Trzecią grupę sprawców tworzą sprawcy psychopatyczno – odwetowi. Cechami dominującymi w tej grupie sprawców są: wrogość, niska reaktywność emocjonalna i bardzo niskie poczucie winy. Wrogość sprawców psychopatyczno – odwetowych przejawia się niechęcią, nienawiścią do otoczenia. Osoby takie uważają, że inni ludzie krzywdzą, nie zauważają krzywd, które oni wyrządzają swoim bliskim. Są niezwykle odporni na presję społeczną i wpływ innych ludzi, kontrolują otoczenie, unikają tego aby ktoś kontrolował ich. Istotnymi cechami sprawców psychopatyczno – odwetowych jest niska reaktywność emocjonalna, brak przeżywania stanów emocjonalnych, brak poczucia winy.⁴⁵ Psychopatia powoduje utratę zdolności do wyobrażania sobie stanów emocjonalnych drugiej osoby takich jak ból, strach, lęk. Nie zdają sobie również sprawy o ogromnych konsekwencjach stosowania przemocy.⁴⁶ Wykazują brak zainteresowania konsekwencjami swoich zachowań, koncentrują się na efektach, nie na cierpieniach drugiej osoby, ani nie na szkodach, które wyrządzili. Wyobrażenie sobie cierpienia innej osoby a w konsekwencji przemocy jest czymś abstrakcyjnym i wiąże się z brakiem wrażliwości.⁴⁷ Mężczyźni z tej grupy sprawców mają nierealistyczne postrzeganie przyszłości oraz niechęć do refleksji nad problemami

---

⁴³ S. Kluczyńska, *Zrozumieć...*, dz. cyt., s. 11.

⁴⁴ D. Rode, *Psychologiczne...*, dz. cyt., s. 380.

⁴⁵ Tamże, s. 246.

⁴⁶ D. Dutton, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 38.

⁴⁷ D. Rode, *Psychologiczne...*, dz. cyt., s. 247.

zaistniałymi w przeszłości.⁴⁸ Sprawcy ci wykazują się bardzo wysokim poziomem samoakceptacji oraz dużą aktywnością zachowań. Aktywność jest w ich przypadku źródłem pobudzenia, najczęściej dla osiągnięcia konkretnego celu.⁴⁹ Sprawcy psychopatyczno – odwetowi charakteryzują się przekonaniem o poczuciu kontroli nad swoim zachowaniem. Uważają, że zdarzenia są przewidywalne, a więc sprawują oni kontrolę nad swoim życiem. Osoby o cechach psychopatycznych najsprawniej stosują przemoc w rodzinie. Funkcjonują jak osoby wyszkolone, są chłodni i skupieni nad tym co robią, odczuwają poczucie mocy. Jednocześnie są bardzo czujni wobec otoczenia. Przemoc przez nich stosowana jest instrumentalna i kontrolowana, skupiona a partnerce czy żonie. Przemoc ta ma na celu kontrolę i dominację, jest przemyślnie dopasowana do realizacji zadania.⁵⁰

Czynnikami ryzyka w grupie sprawców psychopatyczno – odwetowych są: doświadczanie przemocy w rodzinie biologicznej, ocena sytuacji trudnych jako krzywdy/straty oraz alkoholizm ojca sprawcy przemocy. Można zatem wywnioskować, że doświadczanie przez osoby psychopatyczno – odwetowe przemocy w rodzinie pochodzenia zwiększa ryzyko wystąpienia przemocy w związku małżeńskim i rodzinie założonej przez sprawcę. Podobnie jest w ocenianiu sytuacji trudnej przez sprawców. Im silniej dana sytuacja będzie odbierana jako trudna i krzywdząca, tym większe ryzyko wystąpienia agresji. To samo dotyczy alkoholizmu ojca sprawcy przemocy. Jeśli ojciec nadużywał alkoholu i słabo kontrolował własne zachowanie, z pewnością wpływa to na zwiększone ryzyko wystąpienia aktów przemocy w rodzinie. Doświadczanie przemocy w dzieciństwie przez sprawcę jest związane z zerwaniem więzi na poziomie rodzic – dziecko, co za tym idzie deprivacja emocjonalna. Tworzy się wtedy wysoki poziom agresji w stosunkach międzyludzkich oraz nieprawidłowy sposób radzenia sobie z emocjami. Alkoholizm ojców sprawców psychopatyczno – odwetowych natomiast wywołuje silne przeżycia emocjonalne u dzieci, a co za tym idzie zaburzenia emocjonalne i brak wyuczonego okazywania uczuć, rozłąki uczuciowej, a w konsekwencji tworzy się brak empatii. W połączeniu z dwoma predyktorami wystąpienia ryzyka przemocy pozostaje trzeci czynnik, postrzeganie sytuacji trudnej jako krzywdy/straty. Sprawcy psychopatyczno – odwetowi mają podwyższony poziom własnej wartości, przypisują sobie wyższe możliwości, co w konsekwencji prowadzi do nieosiągnięcia zamierzonego celu. Bronią się przed oceną swoich nieskutecznych działań, przerzucają odpowiedzialność na inne osoby, najczęściej na partnerkę. Silne napięcie jest

---

⁴⁸ D. Dutton, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 38.

⁴⁹ D. Rode, *Psychologiczne...*, dz. cyt., s. 247.

⁵⁰ D. Dutton, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 39.

wtedy rozładowane w postaci kontrolowanego ataku przemocy, a brak poczucia winy i wrażliwości usprawiedliwia takie zachowanie sprawcy psychopatyczno – odwetowego.⁵¹

Ostatnią, czwartą grupą sprawców są sprawcy z dużym potencjałem przystosowawczym. Osoby z tej grupy można określić jako „normalne” w strukturze osobowości. Ich zasoby indywidualne są korzystne dla ich funkcjonowania. Zarówno dla funkcjonowania emocjonalnego, poznawczego jak i społecznego. Posiadają zdolności radzenia sobie w różnych sytuacjach życiowych, ich poziom inteligencji zazwyczaj ocenia się jako wysoki. Charakteryzują się wysoką samoakceptacją, wewnętrznym poczuciem kontroli, niską podejrzliwością i umiarkowaną agresją fizyczną. Poczucie winy sprawców z dużym potencjałem przystosowawczym określa się jako wysokie.⁵² Sprawcy ci posiadają duże możliwości adaptacyjne, w sytuacji frustrującej zazwyczaj działają bardziej konstruktywnie, liczą się z informacją zwrotną o ocenie swojego postępowania. Charakteryzują się zdolnością do samokontroli oraz kontroli nad otoczeniem w formie osiągnięcia zamierzonych efektów oraz przewidywania przebiegu zdarzeń. Sprawcy z dużym potencjałem przystosowawczym są elastyczni w zachowaniu, gotowi do radzenia sobie z zadaniami, zdolni do wytrwałego działania, wykazują się dużą odpornością emocjonalną. Skłonność do zachowań impulsywnych pokazują czasami. Zachowania agresywne w tej grupie sprawców mogą być wynikiem np. niekontrolowanej reakcji na zewnętrzne czynniki sytuacyjne.⁵³ Czynnikiem ryzyka w grupie sprawców z dużym potencjałem przystosowawczym są: prowokacje ze strony partnerki – ofiary, sytuacje trudne, konflikty małżeńskie oraz problemy w pracy.⁵⁴

Ryzyko wystąpienia przemocy domowej wiąże się głównie z zaburzeniami osobowości, przez które osoba nie jest w stanie kontrolować swoich wrogich zachowań, odczuć, agresywnych impulsów. Zaburzenia osobowości dokładnie uwidaczniają się w przypadku trzech z czterech typów sprawców przemocy domowej, a konkretniej w przypadku sprawców reaktywnie agresywnych, sprawców o niskich kompetencjach zaradczych oraz w przypadku sprawców psychopatyczno – odwetowych.

---

⁵¹D. Rode, *Psychologiczne...*, dz. cyt., s. 381 – 384.

⁵² Tamże, s. 248.

⁵³ W. Sztander, *Jak wychować ofiarę?*, „Niebieska Linia”, 2000, nr 1, s. 20.

⁵⁴D. Rode, *Psychologiczne...*, dz. cyt., s. 384.

3. Profil osoby stosującej przemoc w rodzinie, jego zachowanie i cechy charakterystyczne.

Sprawcą przemocy domowej może być każdy, bez znaczenia jest tu wykonywany zawód, pozycja społeczna, sytuacja materialna. Osobami znęcającymi się mogą być osoby z klasy robotniczej jak i osoby kształcone np. lekarze, prawnicy, naukowcy, a także osoby pracujące w służbie mundurowej.⁵⁵ Praktyka pokazuje, że nieraz osoby, które w pracy zawodowej niosą pomoc innym ludziom w domu rodzinnym stają się oprawcą. Tak nieraz bywa w rodzinach funkcjonariuszy służb mundurowych.⁵⁶ Przemoc może być stosowana w różnych domach, od rodzin tzw. Dobrych na rodzinach skrajnie patologicznych kończąc. W każdej chwili mogą pojawić się relacje między domownikami, które są oparte na przymusie.⁵⁷

Zazwyczaj przyjmujemy pewien stereotyp charakterystyki agresora domowego – mężczyzna, prymitywny, niewykształcony, brutalny. Niemożliwe jest stworzenie jednego profilu sprawcy przemocy domowej.⁵⁸ Na ogół panuje przekonanie o męskim panowaniu, które od kobiet oczekuje pasywności i podporządkowania.⁵⁹ Źródła zgodnie podają, że osobą nękaną w rodzinie jest zazwyczaj mężczyzna, który ma podstawowe lub zawodowe wykształcenie, nadużywa alkoholu, wykazuje obniżoną sprawność intelektualną i zaburzenia emocjonalne.⁶⁰ Na pierwszy rzut oka sprawca przemocy nie różni się niczym od innych mężczyzn, tych, którzy przemocy nie stosują.⁶¹ Nie sposób rozpoznać sprawcę na podstawie wyglądu, wykształcenia czy wieku i nie sposób zrozumieć, że na pozór normalny mężczyzna, wydający się porządny, pracowity, dobry mąż i ojciec, a w domu tyran i oprawca.⁶² Zadajmy sobie pytanie: dlaczego sprawcami przemocy domowej są zazwyczaj mężczyźni? Jest tak dlatego, że są oni tak wychowani, powielają wzorce z rodziny pochodzenia, są silniejsi niż kobieta przez to chcą pokazać swoją dominację. Przez czucie się silniejszymi, czują się równocześnie bezkarni. Bezkarność rozzuchwała sprawcę. Model patriarchalny rodziny zakorzeniony w naszej obyczajowości daje im moc dominacji. Mogą nie radzić sobie z rolą ojca, męża. Tkwią w przeświadczeniu, że kobieta i dzieci są jego własnością, tak jak np. dom

---

⁵⁵ J. Mazur, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 133.

⁵⁶ E. Naja – Pasek, *Agresor w mundurze*, „Niebieska Linia”, 2013, nr 3, s. 15.

⁵⁷ J. Mazur, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 140.

⁵⁸ D. Dutton, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 16.

⁵⁹ A. Lipczyński, *Psychologiczna interwencja w sytuacjach kryzysowych*, Centrum Doradztwa i Informacji, Warszawa 2007, s. 103.

⁶⁰ A. Pilszyk, *Obraz psychopatologiczny sprawcy przemocy w rodzinie*, w: *Psychiatria Polska*, Polskie Wydawnictwo Psychiatryczne, 2007, tom XLI, nr 6, s. 831.

⁶¹ D. Dutton, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 16.

⁶² Tamże, s. 17.

czy samochód.⁶³ Jedną z teorii, która wyjaśnia męską agresję i przemoc jest związek między agresją a poziomem testosteronu. Jednakże nie wszyscy badacze zgadzają się z tą teorią.⁶⁴

Następnie przedstawiamy charakterystyczne dla grupy sprawców zachowania. Są to zachowania, które zniewalają i ubezwłasnowolniają ofiarę. Utrzymywanie ofiary w stanie ciągłego przerażenia i bezradności. Jest to jedna z metod kontroli. Sprawca aby osiągnąć swój zamierzony cel, którym jest kontrola, nie musi ciągle stosować przemocy fizycznej. Wystarczy, że zachowuje się w taki sposób, że ofiara obawia się wystąpienia aktu przemocy w każdej chwili. Ciągłe poczucie zagrożenia występujące u ofiary powoduje chroniczny strach, wzmożoną czujność. Kolejne charakterystyczne zachowanie dla sprawcy przemocy domowej to wszechobecna kontrola. Sprawca sprawuje kontrolę nad każdym aspektem życia ofiary. Na początku związku sprawca jest zdolny do drobnych ustępstw, później ustępstwa należą się tylko jemu. Stopniowo ogranicza ofiarę w kwestii samodzielności, wolności, wyrażania własnego zdania i poglądów. Wymaga posłuszeństwa, za sprzeciwy wymierza kary. Sprawca stosuje również groźby oraz zastrasza swoją ofiarę. W celu utrzymania kontroli nad swoją ofiarą stosuje przymus psychologiczny, szantaż emocjonalny. Grozi ofierze śmiercią, okaleczeniem, ale także wyrządzeniem krzywdy samemu sobie. Grozi, że jeżeli ofiara odejdzie, on popełni samobójstwo lub przestanie łożyć na dzieci. Charakterystyczne dla sprawcy jest również manipulowanie dziećmi. Sprawca wykorzystuje miłość matki do dzieci. Za pomocą dzieci może przymuszać do posłuszeństwa, zatrzymuje w krzywdzącym związku. Wywołanie w ofierze poczucia winy to kolejne zachowanie charakterystyczne. Sprawca przemocy domowej unika odpowiedzialności za swoje postępowanie. Zawsze twierdzi, że to nie on jest winny, tylko winna jest ofiara, która według niego swoim nieposłuszeństwem i zachowaniem zmusza go do wyrządzania jej krzywdy. Przekonuje, że gdyby ofiara była posłuszna, ten nie miałby powodów do agresji. Sprawcy często powołują się na zazdrość. Zazdrość jest zawsze dobrym powodem dla sprawców do stosowania kontroli i przemocy. Sprawca często usprawiedliwia swoje chore zachowania, np. śledzenie, sprawdzanie telefonu, podsłuchiwanie, oskarżanie o niewierność, kontrolowanie kontaktów z innymi ludźmi. Usprawiedliwia się tym, że jest „szaleńczo zakochany”. Ze względu na to, że sprawca zdaje sobie sprawę z tego, że od czasu do czasu musi okazać swojej ofierze pozytywne uczucia wprowadza w życie rodzinne okresy czułości. Gdy ofiara zagrozi odejściem, sprawca jest w stanie przyrzekać i obiecywać poprawę, aby tylko wróciła. Jest to faza skruchy, która występuje po fazie brutalności. Ofierze daje dużo satysfakcji i nadziei na

---

⁶³ J. Mazur, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 134.

⁶⁴ K. Arcimowicz, *Męska przemoc, agresja i władza*, „Niebieska Linia”, 2005, nr 5, s. 10.

poprawę partnera, a sprawcy gwarantuje, że obiekt kontroli zostanie przy nim. Sprawca również nagradza uległość. Działa metodą nagród i kar. Za posłuszeństwo i uległość nagradza, za bunt karze. Dla ofiary nagrodą jest już sam brak agresji. Kolejnym zachowaniem charakterystycznym jest izolowanie ofiary od źródeł pomocy materialnej oraz wsparcia emocjonalnego. Oprawca próbuje odizolować swoją ofiarę od innych ludzi, od rodziny, znajomych, przyjaciół. Robi to dla sprawowania swojej władzy, ponieważ gdy ofiara utrzymuje kontakt z innymi, wtedy jego władza jest niepełna. Sprawca zabrania nauki, pracy zarobkowej, aktywności społecznej. Przez izolację ofiara staje się w pełni zależna od sprawcy, zarówno ekonomicznie jak i emocjonalnie. Sprawcy są świetnymi aktorami i manipulatorami, dlatego zaprzeczanie stosowaniu przemocy jest u nich chlebem powszednim. Sprawca pilnie strzeże tajemnicy, która kryje się za fasadami domu. Pilnuje, aby nic nie wydostało się na zewnątrz, aby prawda nie ujrzała światła dziennego. Sprawcy przekonują swoje ofiary, że nikt im nie uwierzy, że są maltretowane, poniżane i tylko same wystawią się na pośmiewisko społeczeństwa. Jeśli jednak stanie się tak, że prawda wyjdzie na jaw, sprawca oczywiście zaprzecza, nie przyznaje się do winy. Często próbuje manipulować otoczeniem w celu uzyskania przychylności w swoją stronę. Klasycznym zabiegiem sprawcy jest zarzucanie ofierze choroby psychicznej, aby odsunąć od siebie podejrzenia stosowania przemocy. Wmawia osobom, które chcą pomóc ofierze, że jest ona chora psychicznie. Zarzucanie ofierze choroby psychicznej jest sposobem sprawcy na wzbudzenie lęku i podsycenie jej przekonania o bezradności. Nieraz sprawca uważa, że to on jest ofiarą ze strony swojej chorej partnerki.⁶⁵

Celem sprawcy jest zniewolenie ofiary, przejęcie kontroli nad jej życiem. Walka o kontrolę jest tak silna, że prześladowca jest w stanie posunąć się do rażących nadużyć tylko po to aby uzyskać władzę.⁶⁶ Metody, które są stosowane przez sprawców przemocy domowej są porównywane do technik zniewolenia więźniów. Psychologiczna kontrola ukierunkowana jest na wywołanie w ofierze przerażenia i bezradności.⁶⁷ Sprawca chce dominować, aby zaspokoić swoje samolubne potrzeby. Dominacja oprawcy ma na celu również zdobycie miłości, sprawca odczuwa potrzebę bycia kochanym. Przez posłuszeństwo wywołane przynusem będzie uważał, że ofiara go kocha.⁶⁸ Kobiety będące ofiarami przemocy wykazują

---

⁶⁵ L. Tomaszewska, *Niezbędnik policjanta, Przemoc wobec kobiet w rodzinie*, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2007, s. 29-32.

⁶⁶ C. Madanes, *Seks, miłość, przemoc. Psychoterapia sprawców i ofiar*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 1999, s. 30.

⁶⁷ J. Mazur, *Przemoc...*, dz. cyt., s. 136.

⁶⁸ C. Madanes, *Przemoc w rodzinie. Psychoterapie sprawców i ofiar*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002, s. 36.

pod wpływem dominacji i kontroli mniejszą zdolność do rozwiązywania problemów życiowych. Prawdopodobnie cały wysiłek ofiary skupia się na przetrwaniu.⁶⁹

Przechodząc do przedstawienia cech charakterystycznych dla sprawców przemocy w rodzinie warto zwrócić uwagę na podstawową cechę, a mianowicie aspekt psychomanipulacji. Sprawcy przemocy są mistrzami w manipulowaniu innymi ludźmi, przez co swoje kobiety narażają na utkwienie w psychologicznej pułapce, z której te nie widzą wyjścia ucieczki. Zachowania sprawców opisane powyżej są niczym innym jak manipulacją.⁷⁰ Kolejną cechą charakterystyczną jest nadużywanie alkoholu, które prowadzi do nadużyć w związku. Charakterystyczne dla sprawców może być również zażywanie narkotyków. Manipulacja to stosowanie gróźb, wmawianie partnerce choroby, obietnic bez pokrycia, wyszukiwanie słabych punktów ofiary, fazy skruchy. Manipulacja ze strony sprawcy ma na celu wpływ na ofiarę, która nie jest tego świadoma. Kolejną cechą charakterystyczną jest stosowanie prymitywnych mechanizmów obronnych takich jak: zaprzeczanie, represja, projekcja, racjonalizacja. Zniekształca przez to fakty.⁷¹ Mechanizmy obronne są stosowane w przypadku wewnętrznych konfliktów, których człowiek nie umie rozwiązać i frustracji, która wywołuje lęk, napięcie emocjonalne czy poczucie winy. Mechanizmy obronne tworzą system obronny „ja” sprawcy. Jest to pewnego rodzaju nawyk w radzeniu sobie z konfliktami, pozwala chronić poczucie godności i utrzymać wysoką samoocenę. Zaprzeczanie to udawanie, że sytuacja zagrażająca nie ma miejsca, np. zaprzeczanie przez sprawcę, że uderzył swoją żonę. Represja, czyli wyparcie, polega na usuwaniu ze świadomości myśli o konfliktach, niepowodzeniach.⁷² Projekcja to nieświadomy mechanizm rzutowania swoich niepożądanych cech, wad na innych ludzi, np. sprawca próbuje przekonać otoczenie, że to jego żona ma zaburzenia psychiczne, w rzeczywistości ma je on sam.⁷³ Racjonalizacja polega na nieadekwatnym wyjaśnieniu przyczyn zachowania.⁷⁴

Kolejne cechy charakterystyczne to niska samoocena, poczucie niedostosowania, brak wsparcia społecznego, słaba kontrola impulsów, zachowania antyspołeczne, zazdrość, lęk przed porzuceniem, zaborczość, lęk, depresja, brak empatii, brak wyrzutów sumienia,

---

⁶⁹ A. Strzelecka – Lemiech, *Portret kobiety, ofiary przemocy*, „Pracownik socjalny” 2011, nr 5, s. 17.

⁷⁰ A. Olszewska, U. Zielińska, *Psychomanipulacja. Metody i techniki*. Wydawnictwo ASTRUM, Wrocław 2006 s. 95.

⁷¹ E. Gruszecka, *Człowiek w obliczu krzywdy – zachowanie ofiar, sprawców i obserwatorów*, w: *Od poczucia podmiotowości do bycia ofiarą*, E. Martynowicz (red.), Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006, s. 70.

⁷² J. Kozielecki, *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000, s. 117.

⁷³ Tamże, s. 121.

⁷⁴ Tamże, s. 122.

podsyćanie sporów, zaburzenia osobowości, psychoza, choroba psychiczna.⁷⁵ Sprawca charakteryzuje się również bardzo często pochodzeniem z rodziny, gdzie ojciec był osobą dominującą, matka była uległa i podporządkowana, nierzadko występowała przemoc.⁷⁶ Był świadkiem stosowania przemocy wobec swojej matki lub sam był ofiarą maltretowania. Sprawca ma również słabą umiejętność komunikowania się w obszarze uczuciowym. Nie potrafi panować nad sobą i paradoksalnie wyznacza granice zachowań innych członków rodziny. Charakteryzuje się słabą zdolnością do okazywania innych uczuć, jak tylko gniew, złość. Nie zapomnijmy, że to co najbardziej charakteryzuje sprawców przemocy to stosowanie agresji: fizycznej, psychicznej, seksualnej, ekonomicznej oraz zaniedbania.⁷⁷

Cechy charakterystyczne sprawców można by wymieniać bez końca. Warto jednak zaznaczyć, że wszystkie cechy nie muszą występować jednocześnie aby osobę zakwalifikować jako sprawcę przemocy. Istotą znęcania się jest po prostu wykorzystania siły i władzy w celu krzywdzenia innych.

II.CHARAKTERYSTYKA OSOBY STOSUJĄCEJ PRZEMOC W RODZINIE NA PODSTAWIE BADAŃ WŁASNYCH W SPECJALISTYCZNYM OŚRODKU WSPARCIA DLA OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE W KĘDZIERZYNIE – KOŻLU.

Badania zostały przeprowadzone w Specjalistycznym Ośrodku Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Kędzierzynie – Koźlu. Badano dokumentację mieszkanek w latach 2008-2014. W Specjalistycznym Ośrodku Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Kędzierzynie – Koźlu w latach 2008 – 2014 przebywało 68 kobiet oraz 105 dzieci. Jednakże, ze względu na niekompletną dokumentację niektórych przebywających kobiet z dziećmi nie było możliwe zbadanie wszystkich dokumentów. Niekompletność dokumentacji była spowodowana krótkim czasem pobytu w Ośrodku, zazwyczaj jedno lub dwu dniowym.

---

⁷⁵ A. Pilszyk, *Obraz psychopatologiczny...*, dz. cyt., s. 831.

⁷⁶ Tamże, s. 832.

⁷⁷ A. Lipczyński, *Psychologiczna...*, dz. cyt., s. 104.

Zbadano dokumentację 58 rodzin przebywających w Ośrodku, na które składa się 58 kobiet oraz 94 dzieci.

1. Przyczyny przemocy w rodzinie.

Badania przeprowadzone wykazały, że najczęstszymi przyczynami przemocy w rodzinie są:

- Dziedziczenie wzorca przemocy,
- Normy społeczne, kulturowe i religijne,
- Uzależnienia i nadużywanie alkoholu,
- Środowisko społeczne.

Tab. 1. Przyczyny przemocy w rodzinie.

Przyczyny		Ilość	
Dziedziczenie wzorca przemocy	- występowanie alkoholu w rodzinie pochodzenia partnera	3	5,2%
	- występowanie przemocy w rodzinie pochodzenia partnera	3	5,2%
	- koalicja między ojcem i synami przeciwko matce (przekazywanie wzoru postępowania)	1	1,7%

Źródło: badania własne.

Tab. 2. Przyczyny przemocy w rodzinie.

Przyczyny		Ilość	
Normy społeczne, kulturowe i religijne	- obsesyjna zazdrość	12	20,7%
	- podejrzenia o zdradę	5	8,6%
	- praca męża w Policji	1	1,7%
	- kwestie religijne:		
	- wyznanie (islam)	2	3,5%
	- obsesja na punkcie Biblii	1	1,7%
	- wprowadzenie zasad islamu w domu	1	1,7%
	- spory co do religii dziecka (islam)	1	1,7%
	- nerwowość partnera	15	25,9%
	- odmienne poglądy	4	6,9%

Źródło: badania własne.

Tab. 3. Przyczyny przemocy w rodzinie.

	Przyczyny	Ilość	
Uzależnienia i nadużywanie alkoholu	- nadużywanie alkoholu	43	74,1%
	- zażywanie narkotyków	7	12,1%
	- zażywanie leków i mieszanie ich z alkoholem	2	3,5%
	- zażywanie środków odurzających (dopalacze)	2	3,5%
	- hazard	2	3,5%

Źródło: badania własne.

Tab. 4. Przyczyny przemocy w rodzinie.

	Przyczyny	Ilość	
Środowisko społeczne	- bezrobocie	28	48,3%
	- brak stałej pracy	1	1,7%
	- wyższe zarobki żony	1	1,7%
	- niższe zarobki żony	1	1,7%
	- ubóstwo	13	22,4%
	- problemy finansowe	10	17,2%
	- brak stałego miejsca zamieszkania	3	5,2%
	- długi	3	5,2%
	- wyjazdy zarobkowe partnera za granicę	1	1,7%
	- konflikty partnera z prawem	4	6,9%
	- kwestie wychowawcze	6	10,3%
	- stawanie matki w obronie dzieci	2	3,5%
	- nierówne traktowanie dzieci	1	1,7%
	- nie akceptowanie dziecka partnerki z wcześniejszego związku	5	8,6%
	- demencja starcza	1	1,7%
	- choroba psychiczna	3	5,2%
	- sprawy okołorozwodowe	3	5,2%

Źródło: badania własne.

Badania pokazują, że głównym powodem występowania przemocy w rodzinie jest nadużywanie alkoholu przez partnera. Z badanych dokumentów wynika, że 43 (74,1%) kobiety podały, że ich partner nadużywa alkoholu i pod jego wpływem wszczyna awantury domowe i stosuje przemoc. Nie bez znaczenia są również inne środki odurzające, takie jak narkotyki, co przedstawia się w ilości 7 (12,1%), dopalacze 2 (3,5%) oraz leki, które są mieszane z alkoholem 2 (3,5%).

Przyczyną przemocy domowej jak wynika z badań jest również środowisko społeczne, na które wpływają takie czynniki jak bezrobocie, które podane było 28 razy (48,3%), ubóstwo 13 razy (22,4%), problemy finansowe 10 razy (17,2%), spory dotyczące dzieci w sumie 14

razy (24,1%). Przyczyny te mogą być zapalnikiem tworzącym stres i frustrację, a następnie agresję i przemoc.

Jak wynika z badań, kolejnymi przyczynami przemocy w rodzinie są normy społeczne, kulturowe i religijne. Badania wykazują, że 15 kobiet (25,9%) uważa swojego partnera życiowego za osobę nerwową i podaje to za powód przemocy. Warto jednak zauważyć, że w jedenastu na piętnaście przypadków, kiedy nerwowość partnera była podana jako powód przemocy domowej, towarzyszył temu także inny powód – alkohol. Alkohol powoduje specyficzne reakcje na otoczenie. Błahe powody mogą stać się wyolbrzymione przez działanie alkoholu na układ nerwowy, co powoduje osłabienie mechanizmów samokontroli. W skład norm społecznych, kulturowych i religijnych jako przyczyn przemocy wchodzi również m. in. obsesyjna zazdrość, która została wyszczególniona 12 razy (20,7%), wiążące się z zazdrością podejrzenia o zdradę 5 razy (8,6%) oraz kwestie dotyczące religii, w sumie 5 razy (8,6%) z czego 4 (6,9%) powody przemocy dotyczyły religii islamu.

Wyniki badań potwierdzają również, że dziedziczenie wzorca przemocy jest przyczyną przemocy w rodzinie. Jednakże interpretacja dokumentów pozwoliła wyróżnić dziedziczenie wzorca przemocy tylko w małej ilości przypadków. Z interpretacji dokumentów wynika, że tylko trzech sprawców przemocy doświadczyło w dzieciństwie przemocy ze strony ojca (5,2%). W tych samych przypadkach występował alkoholizm w rodzinie pochodzenia. W jednym przypadku występowało przekazywanie wzoru postępowania ojca synom oraz zawiązana między nimi koalicja przeciwko matce.

2. Rodzaje przemocy w rodzinie.

Poniższy tabelę przedstawiają rodzaje i formy przemocy stosowane najczęściej przez osoby stosujące przemoc w rodzinie.

Tab. 5. Rodzaje przemocy wobec kobiet na podstawie badań własnych.

Rodzaj przemocy	Forma przemocy	Ilość	
Przemoc fizyczna	- bicie	44	75,9%
	- bicie przedmiotami	5	8,6%
	- szarpanie	35	60,3%
	- popychanie	35	60,3%
	- policzkowanie	41	70,7%
	- duszenie	21	36,2%
	- kopanie	24	41,4%
	- ciągnięcie za włosy	26	44,8%
	- przytrzymywanie	18	31%
	- wykręcanie rąk	3	5,2%

	- próba napaści z nożem	1	1,7%
	- próba napaści z siekierą	1	1,7%
	- próba napaści z bronią	1	1,7%
	- skakanie po ciecie	1	1,7%
Przemoc psychiczna	- izolacja	9	15,5%
	- wyzwiska	58	100%
	- groźby	55	94,9%
	- poniżanie	51	87,9%
	- ośmieszanie	36	62,1%
	- krytykowanie	49	84,5%
	- kontrolowanie	15	25,9%
	- ograniczanie kontaktów	22	37,9%
	- ciągle niepokojenie	18	31%
	- wmawianie choroby psychicznej	3	5,2%
	- demoralizacja (zmuszanie do zażywania narkotyków)	1	1,7%
Przemoc seksualna	- zmuszanie do odbycia stosunku seksualnego	18	31%
	- zmuszanie do oglądania filmów pornograficznych	1	1,7%
Przemoc ekonomiczna	- niszczenie rzeczy osobistych	28	48,3%
	- nie łożenie na rodzinę	23	39,7%
	- sprzedawanie rzeczy wspólnych	4	6,9%
	- zabieranie pieniędzy	6	10,4%
	- sprzeniewierzenie pieniędzy	8	13,8%
	- zaciąganie kredytów	3	5,2%
	- ograniczanie pieniędzy na rodzinę	1	1,7%
	- wyrzucenie z domu	2	3,5%
Zaniedbanie		32	55,2%

Źródło: badania własne.

Jak wynika z badań przedstawionych w tabeli powyżej, wszystkie kobiety przebywające w Specjalistycznym Ośrodku Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Kędzierzynie – Koźlu doznały przemocy psychicznej w formie wyzywania. Prawie wszystkie w formie gróźb (94,9%), poniżania (87,9%), krytykowania (84,5%). Trochę ponad połowa badanych kobiet doznała przemocy psychicznej w formie ośmieszania (62,1%). Mniejsza część kobiet doświadczyła kontrolowania (25,9%), ciągłego niepokojenia (31%) i izolacji (15,5%). Najmniej popularnymi formami przemocy psychicznej na podstawie badań są: wmawianie choroby psychicznej (5,2%) oraz demoralizacja (1,7%).

Drugim rodzajem przemocy co do częstości występowania wobec badanych kobiet jest przemoc fizyczna. Z danych podanych w tabeli nr 5 wynika, że najczęstszą formą przemocy fizycznej jest bicie (75,9%), następnie policzkowanie (70,7%). Szarpanie i

popychanie utrzymuje się w tej samej ilości – 60,3%. Mniej niż połowa kobiet badanych doświadczyła ciągnięcia za włosy (44,8%), kopania (41,4%), duszenia (36,2%) i przytrzymywania (31%). Pięć z badanych kobiet doznała bicia przedmiotami (8,6%), trzy wykręcania rąk (5,2%). Jedna kobieta była maltretowana poprzez skakanie po ciele (1,7%). Trzy kobiety doznały również próby napaści z niebezpiecznym narzędziem (5,2%): jedna próby napaści z nożem, jedna próby napaści z siekierą oraz jedna próby napaści z bronią.

Trzecim rodzajem przemocy co do popularności stosowania względem badanych kobiet jest zaniedbanie. Badania pokazują, że aż 32 (55,2%) kobiety były zaniedbywane przez swoich partnerów. Jest to ponad połowa badanych kobiet.

Przemoc ekonomiczna przejawia się najczęściej w formach niszczenia rzeczy osobistych (48,3%) oraz przez nie łożenie na utrzymanie rodziny (39,7%). W kilku przypadkach przemoc ekonomiczna przejawia się również poprzez sprzedawanie rzeczy wspólnych (6,9%), zabieranie pieniędzy (10,4%), sprzeniewierzenie pieniędzy (13,8%), zaciąganie kredytów i pożyczek (5,2%), ograniczanie pieniędzy na rodzinę (1,7%) oraz w formie wyrzucenia z domu (3,5%).

Najmniejsza część kobiet badanych doświadczyła przemocy seksualnej. Jednakże i tak jest to bardzo duża część kobiet, bo aż 31%.

Tab. 6. Rodzaje przemocy wobec dzieci na podstawie badań własnych.

Rodzaj przemocy	Forma przemocy	Ilość	
Przemoc fizyczna	- bicie	33	35,1%
	- szarpanie	18	19,1%
	- popychanie	17	18,1%
	- kopanie	1	1,1%
	- ciągnięcie za włosy	1	1,1%
Przemoc psychiczna	- izolacja	3	3,2%
	- wyzwiska	43	45,7%
	- groźby	19	20,2%
	- poniżanie	29	30,8%
	- ośmieszanie	25	26,6%
	- krytykowanie	44	46,8%
	- kontrolowanie	5	5,3%
	- ograniczanie kontaktów	9	9,6%
	- ciągle niepokojenie	8	8,5%
Przemoc ekonomiczna	- niszczenie rzeczy osobistych	27	28,7%
Zaniedbanie	- zaniedbanie	68	72,3%
	w tym: - zaniedbanie emocjonalne	19	32,7%

Źródło: badania własne.

W Ośrodku przebywało 94 dzieci, 77 (82%) z nich doświadczyło przemocy bezpośredniej. Nie oznacza to, że pozostałe dzieci nie doświadczyły przemocy. Doznały one przemocy pośredniej w formie psychicznej będąc świadkiem przemocy wobec swoich matek.

W tabeli powyżej zamieszczono rodzaje przemocy stosowanej wobec dzieci w badanych rodzinach. Badania pokazują, że dzieci najczęściej doznają przemocy w formie zaniedbania, jest to aż 72,3%. Wyszczególniono również zaniedbanie emocjonalne, które jest szczególnie bolesne w doświadczeniach dzieci – 32,7%

Kolejnym rodzajem przemocy jakiej najczęściej doznają dzieci jest przemoc psychiczna. Najczęstszą jej formą są: krytykowanie (46,8%) i wyzwiska (45,7%). Dzieci doznają również przemocy w formie poniżania (30,8%), ośmieszania (26,6%) i gróźb (20,2%). Rzadziej zdarza się przemoc w formie ograniczania kontaktów (9,6%), ciągłego niepokojenia (8,5%), kontrolowania (5,3%) i izolacji (3,2%). Zaniedbanie wobec dzieci można uznać za przemoc psychiczną.

Przemoc fizyczna jest kolejnym w kolejności częstości występowania rodzajem przemocy wobec badanych dzieci. Dzieci najczęściej doświadczały bicia (35,1%), następnie szarpania (19,1%) i popychania (18,1%). Ciągnięcie za włosy i kopanie pojawiły się tylko raz.

Badania pokazują, że najrzadziej stosowaną przemocą wobec badanych dzieci jest przemoc ekonomiczna. Przejawiała się ona w niszczeniu rzeczy osobistych (28,7%).

Badania nie wykazały stosowania przemocy seksualnej wobec badanych dzieci przebywających w Ośrodku, co nie znaczy, że ta nie występowała. Występuje możliwość, że została zatajona przez mieszkańców Ośrodka i przez to nie uwzględniona w dokumentacji pracowników.

3. Osoby doznające przemocy w rodzinie.

Tab. 7. Kobiety doświadczające przemocy w rodzinie na podstawie badań.

Kobiety doświadczające przemocy w rodzinie	Ilość	
Żona	39	65%
Konkubina	17	28,3%
Matka	2	3,3%
Synowa	1	1,6%
Pełnoletnia córka	1	1,6%

Zródło: badania własne.

Analizując tab. 7. widzimy, że w 39 (65%) przypadkach przemocy doświadczały żony, w 17 (28,3%) przypadkach konkubiny, w dwóch przypadkach matki, w jednym przypadku synowa oraz w jednym przypadku pełnoletnia córka. Suma kobiet w wykresie wynosi 60, ponieważ dwie z badanych kobiet doświadczyły przemocy nie tylko ze strony męża, ale również jedna ze strony teściowej, jedna ze strony synów. W każdym bądź razie wszystkie osoby dorosłe przebywające w Specjalistycznym Ośrodku Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Kędzierzynie – Koźlu były kobietami. Warto zwrócić uwagę, że żony oraz konkubiny razem dają wynik ponad 93%. Zatem, w 93% dorosłych osób mieszkających w Ośrodku, były to partnerki życiowe sprawców.

Tab. 8. Dzieci doświadczające przemocy na podstawie badań własnych.

Dzieci doświadczające przemocy	Ilość	
Dzieci doświadczające przemocy pośredniej	17	18,1%
Dzieci doświadczające przemocy bezpośredniej	77	81,9%

Źródło: badania własne.

Rys. 2. przedstawia badane dzieci. W Ośrodku przebywało 94 dzieci, z tego 77 (81,9%) doświadczyło bezpośredniej przemocy ze strony ojca. 17 (18,1%) dzieci doznało przemocy pośredniej jako świadkowie przemocy domowej.

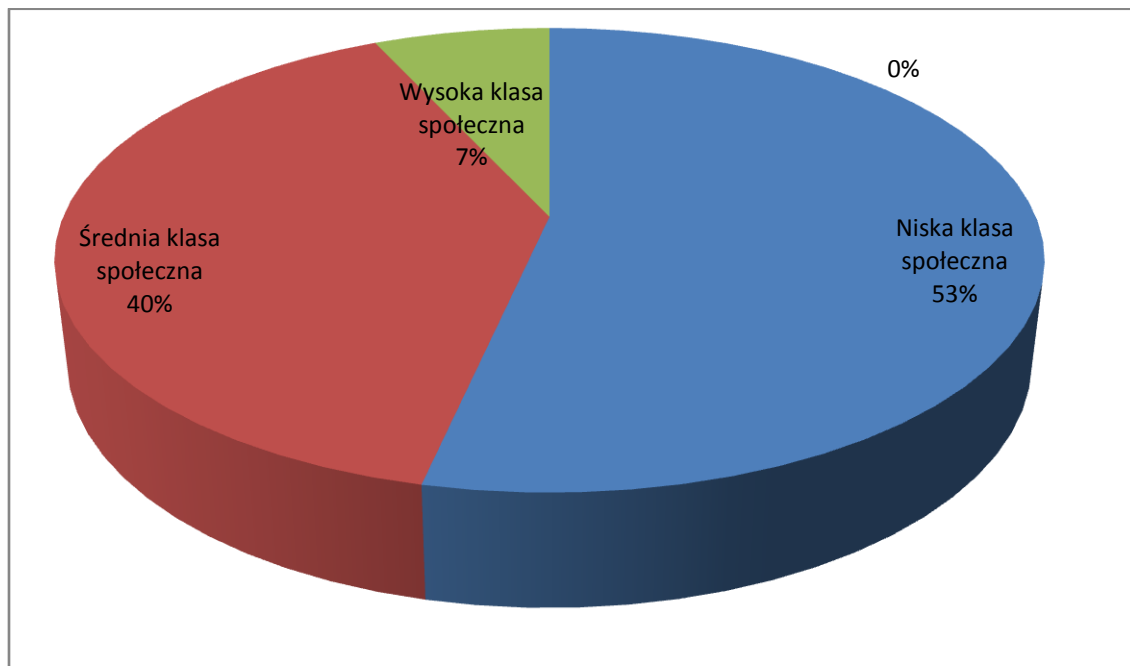
4. Klasy społeczne, w których występuje przemoc w rodzinie.

Przemoc w rodzinie kojarzy się z rodziną dysfunkcyjną, patologiczną. Często mówi się, że przemoc w rodzinie jest domeną ludzi biednych, że w rodzinach zamożnych i klasach średnich przemoc nie występuje. Czasem bywa tak, że przemoc dotyka na pierwszy rzut oka całkiem normalne domy.

Badane rodziny podzielono na trzy klasy społeczne: klasę niską, klasę średnią i klasę wyższą. Dla klasy najniższej przyjęto kryterium dochodowe do 456zł, ponieważ jest to ustawowa granica ubóstwa, czyli kwota dochodów, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego. Kryterium dla klasy średniej przyjęto od 457zł na osobę w rodzinie do 1999zł na osobę w

rodzinie. Kryterium klasy wyższej przyjęto od 2000zł na osobę w rodzinie. Badania zostały przedstawione w wykresie poniżej.

Rys. 1. Klasy społeczne, w których występuje przemoc w rodzinie.

Źródło: badania własne.

Jak pokazują badania, przemoc w rodzinie występuje we wszystkich trzech klasach społecznych. W największym stopniu w najniższej klasie społecznej, aż w 53%. W średniej klasie społecznej przemoc w rodzinie klasuje się w 40%, natomiast w najwyższej klasie społecznej 7%.

III.UZASADNIENIE PROGRAMU

Przemoc jest zjawiskiem coraz bardziej powszechnym, przemoc w rodzinie jest niewątpliwie najgorszym jej rodzajem, ponieważ sprawcą jest najbliższa osoba –członek rodziny. Dom rodzinny powinien być postrzegany jako środowisko miłości, bezpieczeństwa, opieki i wzajemnego zrozumienia. Niestety dla wielu staje się miejscem cierpienia, zagrożenia i poniżania oraz lęku i rozpacz. Przemoc w rodzinie to zamierzone, wykorzystujące przewagę sił działanie przeciw członkowi rodziny, naruszające prawa i dobra osobiste, powodujące cierpienie i szkody. Najważniejszym aktem prawnym regulującym zjawisko przemocy w rodzinie jest Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, która zgodnie z art. 2 pkt. 2 definiuje zjawisko przemocy jako "jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą". Zadanie opracowania i realizacji programu oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie nakładają na powiat: ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie art. 4 wskazuje na konieczność stosowania wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych. Art. 6 ust. 4 ustawy określa, że do zadań z zakresu administracji rządowej, realizowanych przez powiat należy w szczególności opracowanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Opracowany na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie zawiera wytyczne dla tworzenia modelowych programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne określa cele, oddziaływania, przebieg i efekty.

Zjawisko przemocy w rodzinie jest poważnym problemem społecznym. Przyczyny przemocy bywają różne. Może to być reakcja na problemy dnia codziennego, zmagania wewnętrzne człowieka, zachowania innych osób. Inną przyczyną braku kontroli nad

emocjami i bądź psychicznej jest działanie substancji psychoaktywnych na organizm człowieka. Przyczyną mogą być również negatywne wzorce przekazywane i kształtowane przez media. W wielu przypadkach przemoc jest rezultatem zachowań wartości bądź ich braku oraz postaw wyniesionych z domu rodzinnego. Sprawcy przemocy przeważnie starają się znajdować uzasadnienie dla aktów przemocy. W szczególności dotyczy to negowania osobistej odpowiedzialności za wyrządzone szkody i obciążenia odpowiedzialnością ofiary.

Usprawiedliwianie przemocy może polegać na uprzedmiotowieniu ofiary lub negowaniu jej wartości jako osoby. Czasem na wpojeniu jej przekonania, że cierpienie i poniżanie zadawane było dla jej dobra. Postępowanie sprawcy często bywa wspierane przez czynniki kulturowe. Przez wieki przemoc w stosunku do kobiet i dzieci była akceptowana zarówno obyczajowo jak i prawnie. Niezbędne są więc działania powstrzymujące sprawców i prowadzące do zakończenia przemocy w rodzinie. Temu mają służyć programy korekcyjno-edukacyjne skierowane do osób stosujących przemoc. Należy podkreślić, iż program pełni rolę pomocniczą systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz uzupełnia różne formy interwencji prawnych i administracyjnych podejmowanych wobec sprawców przemocy.

Podstawową rangę w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie przypisuje się interwencji karno-administracyjnej. Zadaniem programu jest zastosowanie działań edukacyjnych, socjalizacyjnych oraz psychologicznych ukierunkowanych na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie, a w rezultacie na redukcję ryzyka kontynuowania przez te osoby przemocy oraz zwiększenie ich możliwości samokontroli agresywnych zachowań i do konstruktywnego współżycia w rodzinie. Istotne znaczenie ma tu równowaga pomiędzy stosowaniem interwencji karno-administracyjnej, a działaniami korekcyjno-edukacyjnymi, obie te metody stosowane wspólnie i z rozwagą przyniosą oczekiwane rezultaty.

IV. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

1. Założenia do tworzenia niniejszego programu opierają się na aktualnym stanie wiedzy na temat przemocy domowej i prowadzą do stwierdzenia, że:

- przemoc domowa jest wyuczonym zachowaniem, które przynosi zyski i straty dla sprawcy, -
- przemoc domowa jest tolerowana i wzmacniana przez postawy i poglądy wielu ludzi, często zakorzeniona jest we wzorach postępowania przekazywanych z pokolenia na pokolenie,

- przemoc domowa jest szkodliwym i raniącym nadużywaniem siły i władzy oraz dążeniem do kontrolowania współmałżonki/współmałżonka, partnerki/partnera, dziecka lub sytuacji rodzinnej,
- można nauczyć się nie stosowania przemocy, nigdy nie należy godzić się na przemoc i rezygnować z jej powstrzymania,
- stosowanie przemocy w żadnym przypadku nie może być usprawiedliwiane stwierdzeniem, że było skutkiem prowokacji ze strony ofiary,
- korzenie przemocy domowej tkwią w stereotypach kulturowych i obyczajowych dotyczących płci, rasy, orientacji seksualnej, które usprawiedliwiają dyskryminację jednostek i grup społecznych,
- stosowanie przemocy domowej jest wyborem, za który sprawca ponosi odpowiedzialność moralną i prawną.

2. Mając na uwadze powyższe założenia niniejszy program opiera się na współczesnych rozwiązaniach uwzględniających podejście integracyjne, łączące wybrane elementy tradycyjnych modeli pracy ze sprawcami przemocy, do których należą:

- edukacja na temat kulturowo-obyczajowych zjawisk wspierających i przeciwstawiających się przemocy,
- promocja wartości i idei wspierających godność osoby, dobro rodziny, równość płci oraz prawa kobiet i dzieci a także odpowiedzialność za osobiste decyzje i gotowość ochrony słabszych,
- stosowanie procedur behawioralno-poznawczych w celu korygowania postaw i zachowań związanych z przemocą,
- uczenie umiejętności konstruktywnej komunikacji interpersonalnej oraz samokontroli.

V.CELE I ZAWARTOŚĆ PROGRAMU:

1.Cel główny: powstrzymanie osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy wobec osób najbliższych.

2.Cele szczegółowe:

1. powstrzymanie osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy,
2. rozwijanie umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie,

3. kształtowanie umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie,
4. uznanie przez osobę stosującą przemoc w rodzinie swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy,
5. zdobycie i poszerzenie wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie,
6. zdobycie umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy,
7. uzyskanie informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.

Cele szczegółowe zgodne są z §4 z Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne, który określa cele oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc wydanym na podstawie art. 5 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

3. Zawartość merytoryczna głównych elementów programu:

EDUKACJA: program dostarcza informacje, które pomogą uczestnikom zrozumieć dynamikę przemocy w kontekście procesów uczenia się społeczno-kulturowego i socjalizacji w roli męskiej, a także wzrośnie świadomość dotycząca postrzegania zaniedbywania osób najbliższych jako formy przemocy. Edukacja pozwoli skonfrontować wszystkie przekonania i postawy, przy pomocy których sprawcy usprawiedliwiają stosowanie przemocy. Uczestnicy programu nauczą się również w jaki sposób ich zachowanie krzywdząco wpływa na członków rodziny, na ich wzajemne relacje oraz przygotują się do wzięcia pełnej odpowiedzialności moralnej i psychologicznej za swoje czyny, a także do rozpoczęcia pozytywnych zmian w ich relacjach osobistych.

ROZPOZNAWANIE I ZMIANA SYSTEMU PRZEKONAŃ I POSTAW OSOBISTYCH: program stwarza okazję do badania osobistego systemu przekonań, postaw i nastawień emocjonalnych, które inicjują i wzmacniają stosowanie przemocy, lub

też wpływają na zaniechywanie członków rodziny. Pozwala promować wartości i postawy, które stanowią konstruktywną alternatywę wobec postaw wspierających przemoc.

ZMIANY BEHAWIORALNO-POZNAWCZE: program stwarza możliwość ćwiczenia przez uczestników nowych konstruktywnych form myślenia i reagowania, co służyć będzie skutecznej kontroli nad szkodliwymi zachowaniami oraz sprzyjać odpowiedzialnemu podejmowaniu decyzji w sytuacjach konfliktowych i utrzymywaniu relacji międzyludzkich bez przemocy.

4. Obszary wiedzy i umiejętności, których dotyczą treści oddziaływań edukacyjnych realizowanych w ramach programu:

- 1. społeczno-kulturowe źródła i okoliczności towarzyszące przemocy domowej oraz zaniechywaniu osób najbliższych** – ukazanie powiązania pomiędzy przemocą a stereotypami dotyczącymi płci i relacji pomiędzy kobietami i mężczyznami oraz rodzicami i dziećmi. Wskazanie na realne i wyobrażone różnice między mężczyznami i kobietami. Ukazanie realnych i wyobrażonych aspektów opieki nad osobami najbliższymi;
- 2. problemy władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich** - poznanie potrzeb sprawców w zakresie władzy, kontroli i opieki, zwrócenie uwagi na zaprzeczanie odpowiedzialności za przemoc i obwinianie ofiar lub bagatelizowanie problemu, ukazanie procesu wiktylizacji, rozróżnianie zachowań agresywnych i asertywnych, rozpoznawanie osobistych postaw związanych z przemocą, uczenie się odpowiedzialności za własne decyzje;
- 3. planowanie i rozwijanie samokontroli** - poznanie mechanizmów agresywnych zachowań, ukazanie mechanizmu zaprzeczania aktom przemocy i zniekształcania obrazu minionych wydarzeń, celowego zniekształcania myślenia oraz unikania świadomego wyboru i decyzji, rozpoznawanie „sygnałów ostrzegawczych”, ćwiczenie „przerwy na ochłonięcie” jako doraźnej techniki powstrzymywania agresywnych reakcji, przygotowywanie przez uczestników indywidualnego planu zapobiegania agresywnym zachowaniom oraz zaniechywaniu najbliższych;
- 4. komunikacja interpersonalna** – rozwijanie zdolności do rozpoznawania i konstruktywnego wyrażania uczuć, umiejętności dbania o intymność i empatycznego słuchania innych oraz reagowania z szacunkiem na ich potrzeby,

rozwijanie umiejętności rozwiązywania konfliktów opartego na negocjacjach i kompromisach, rozpoznawanie różnych form wyrażania wrogości i braku szacunku oraz uczenie się pozytywnych postaw wobec innych;

5. **promocja pozytywnych standardów i wartości** – wzmacnianie poczucia odpowiedzialności za bezpieczeństwo w związkach i w rodzinie, szczerłość i solidność, wzmacnianie akceptowania osobistej odpowiedzialności za swoje postępowanie, rozwijanie zdolności do szacunku i wsparcia oraz akceptacji dla uczuć, opinii i postępowania innych członków rodziny, sprawiedliwość i równość w podziale praw i obowiązków w rodzinie, wspieranie idei partnerstwa ekonomicznego i gotowości do materialnego wspierania dzieci niezależnie od formalnego statusu małżeństwa;
6. **dzieci, przemoc i wychowanie** – wyjaśnienie i uświadomienie uczestnikom wpływu przemocy domowej i zaniedbywania na psychikę i zachowanie dzieci, uświadomienie, że takie zachowania opiekunów krzywdzą dzieci i uczą je stosowania przemocy w dalszym życiu, modelowanie pozytywnych form i umiejętności rodzicielskich, wskazanie formy dyscypliny bez przemocy jako alternatywy dla agresywnego karania.
7. **alkohol i patologia życia rodzinnego** – rozpoznawanie uzależnienia od alkoholu i narkotyków, specyfika związku między nadużywaniem substancji chemicznych a stosowaniem przemocy (uświadomienie, że alkohol nie jest przyczyną przemocy), zaburzenia życia rodzinnego spowodowane patologicznym zachowaniem rodziców, rozpoznawanie jak ślady bycia krzywdzonym przekształcają się we wrogość wobec innych,
8. **przemoc seksualna** – rozpoznawanie poniżających i nieakceptowanych przez partnerkę/partnera zachowań i sytuacji związanych z seksem jako ważnej formy przemocy
9. **tolerancja i szacunek wobec osób starszych i niepełnosprawnych** będących często ofiarami przemocy – sprawcy przemocy powinni uczyć się pozytywnych zachowań wobec ludzi starszych i niepełnosprawnych (członków ich rodzin) i radzenia sobie z sytuacjami kryzysowymi, o wiele częściej pojawiającymi się w rodzinach gdzie są osoby starsze i niepełnosprawne, w sposób inny niż stosowanie wobec nich przemocy. Treści edukacyjne powinny przekazywać informacje o trudnościach w kontaktach interpersonalnych osób zdrowych w sile wieku z osobami starszymi lub niepełnosprawnymi.

5. Zakładane rezultaty:

W sferze wiedzy uczestników programu:

Sprawcy przemocy (lub zaniedbywania) zdobędą wiedzę, która pomoże im zrozumieć dynamikę przemocy w kontekście procesów uczenia się społeczno-kulturowego oraz poznają mechanizmy zachowań agresywnych. Nauczą się rozróżniać zachowania agresywne i asertywne oraz określać w jaki sposób ich zachowanie krzywdząco wpływa na członków rodziny i na ich wzajemne relacje oraz przygotowują się do pełnej odpowiedzialności moralnej i psychologicznej za swoje czyny. Poznają stereotypy i rozpoznają rzeczywiste powody skłaniania się w stronę rozwiązań siłowych w sytuacji konfliktu rodzinnego. Poznają sposoby konstruktywnego rozwiązywania konfliktów oraz poznają wpływ jaki wywiera przemoc lub zaniedbywanie na psychikę i zachowanie dzieci. Przygotują się do rozpoczęcia pozytywnych zmian w relacjach osobistych z najbliższymi.

W sferze umiejętności:

Sprawcy przemocy zbadają osobisty system przekonań, postaw i nastawień emocjonalnych, które inicjują i wzmacniają stosowanie przez nich przemocy. Poznają wartości i postawy stanowiące alternatywę wobec postaw wspierających przemoc. Nauczą się rozpoznawać i konstruktywnie wyrażać uczucia, a także reagować w sposób adekwatny do uczuć innych osób bez sięgania po „rozwiązania siłowe”. Wzmocnią własne poczucie odpowiedzialności za bezpieczeństwo w związkach i w rodzinie, nauczą się akceptować osobistą odpowiedzialność za własne czyny, rozwiną zdolność do szacunku i wsparcia, a także akceptowania odmienności postaw i przekonań innych ludzi.

VI. REALIZACJA PROGRAMU:

1. Czas realizacji programu

Program korekcyjno-edukacyjny realizowany będzie od 2016 do 2021 roku. W ciągu jednegoroku zakłada się zrealizowanie co najmniej 4-y pełne cykle programu. Realizacja programu odbywać będzie się w systemie zamkniętym, nie przewiduje się dołączania w trakcie realizacji cyklu zajęć nowych osób. Można natomiast tworzyć nowe grupy rozpoczynające program od początku. Łączny czas programu obejmuje 60 godzin zajęć.

2. Sposób realizacji programu

Program korekcyjno-edukacyjny dla sprawców przemocy domowej realizowany będzie dla dwóch grup sprawców w cyklu 6 miesięcznym. Programy mogą być prowadzone w Areszcie Śledczym w Kędzierzynie – Koźlu, oraz w siedzibie Powiatowego Centrum Pomocy w Rodzinie w Kędzierzynie Koźlu. Program będzie realizowany w oparciu o scenariusze zajęć. Prowadzący opracuje szczegółowy harmonogram zajęć i przedstawi go do akceptacji Dyrektorowi PCPR, rekrutuje i diagnozuje uczestników programu, przygotuje i podpisze z uczestnikami kontrakt, będzie prowadził ewidencję obecności na podstawie dziennika zajęć. Po zakończeniu programu monitoruje przez okres 3 lat uczestników danej edycji. Planowane są następujące edycje realizacji programu:

Edycja I – od stycznia do czerwca - indywidualne spotkania dla dwóch grup: penitencjarnej i ogólnej, celem których jest rozpoznanie diagnostyczne; oraz spotkania grupowe po 3-4 x45min. każde, odbywające się 1 raz w tygodniu, których celem jest przekazanie treści edukacyjnych, socjalizacyjnych oraz psychologicznych.

Edycja II – od lipca do grudnia - indywidualne spotkania dla dwóch grup: penitencjarnej i ogólnej, celem których jest rozpoznanie diagnostyczne; oraz spotkania grupowe po 3-4 x45min. każde, odbywające się 1 raz w tygodniu, których celem jest przekazanie treści edukacyjnych, socjalizacyjnych oraz psychologicznych.

Ilość grup uzależniona będzie od posiadanych środków finansowych w kolejnych latach realizacji programu.

Zajęcia grupowe prowadzone będą w składzie 2 – 15 osób.

3. Nabór i selekcja uczestników programu

Program pośrednio odnosi się do osób doznających przemocy, instytucji i organizacji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy, specjalistów w nich pracujących, jak również całej społeczności. Bezpośrednio kierowany jest do osób stosujących przemoc w rodzinie.

1. Zakłada się, iż program adresowany jest do pełnoletnich osób z terenu powiatu kędzierzyńsko-kozielskiego, w szczególności do:

- skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym;
- stosujących przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii uzależnienia od alkoholu lub narkotyków –w tym przypadku oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii;

- osób, które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do uczestnictwa w programie, dotyczy to osób, które podjęły osobistą decyzję o uczestnictwie w programie, skierowanych w związku z jej kontaktem z instytucjami i organizacjami zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- warunkiem przyjęcia osoby do grupy korekcyjno – edukacyjnej jest uznanie przez osobę stosującą przemoc faktu jej stosowania we własnej rodzinie;
- nabór uczestników odbywać się będzie na podstawie: zobowiązania osoby na drodze sądowej do uczestnictwa w programie, lub pisemnej zgody uczestnika i zobowiązania uczestnictwa w programie.

Uczestnictwa w programie odmawia się:

- osobom z poważnymi zaburzeniami emocjonalnymi, w szczególności z zaburzeniami osobowości pogranicznej,
- chorym psychicznie,
- osobom uzależnionym od alkoholu i narkotyków z wyłączeniem osób, które przeszły lub są w trakcie podstawowego cyklu terapii uzależnień.

Odmowa uczestnictwa w programie następuje w czasie wstępnego rozpoznaniadiagnostycznego, prowadzonego w trakcie nurtu pracy indywidualnej.

Rozpoznanie indywidualnej sytuacji obejmuje zadania:

- rzeczywiste okoliczności skierowania do programu,
- określenie czy uczestnik programu aktualnie stosuje przemoc,
- formy i okoliczności przemocowych zachowań,
- aktualną sytuację rodzinną i zawodową,
- cechy osobiste istotne dla pracy korekcyjnej,
- doświadczenie związane z nadużywaniem alkoholu i narkotyków,
- historia pomocy medycznej i psychoterapeutycznej w zakresie zaburzeń psychicznych,
- kontakty z wymiarem sprawiedliwości.

Uzyskane informacje objęte są zasadą poufności z wyjątkiem informacji wskazujących na popełnienie czynów zabronionych przez prawo.

4. Reguły uczestnictwa w programie

Przed przystąpieniem do programu uczestnicy podpisują kontrakt określający zasady uczestnictwa w programie.

1. Kontrakt zawiera:

- formalne wymogi systematycznej obecności na zajęciach wraz z określeniem sankcji za uchylenie się od udziału w programie,
- zobowiązanie do powstrzymania się od przemocowych zachowań i postaw w kontaktach z członkami rodziny i z innymi ludźmi,
- zobowiązanie do powstrzymania się od spożywania alkoholu i zażywania substancji psychotropowych,
- obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania w trakcie uczestnictwa w zajęciach,
- uznanie osobistej odpowiedzialności za fakt stosowania przemocy w rodzinie,
- fakt uczestnictwa w programie osób dobrowolnie zgłaszających się, jest objęty tajemnicą z wyłączeniem możliwości informowania instytucji organizacji, które skierowały do programu oraz upoważnionych członków rodziny.

Ponadto kontrakt powinien zawierać informacje o monitorowaniu sytuacji rodzinnej i zachowań uczestnika programu.

2. Wobec osób, których uczestnictwo w programie związane jest z decyzją sądu policji lub prokuratury stosuje się powiadamianie tych organów na ich pisemny wniosek o:

- przystąpieniu sprawcy przemocy do programu,
- każdej sytuacji uchylenia się od udziału w programie,
- zakończeniu uczestnictwa w programie.

5. Realizator programu

1. Realizatorem programu korekcyjno-edukacyjnego dla sprawców przemocy w rodzinie jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kędzierzynie – Koźlu będące faktycznym realizatorem niniejszego programu. Zadania związane z realizacją programu obejmują:

- nadzór nad realizacją programu zgodnie z założonymi celami i działaniami nakierowanymi na osiągnięcie zakładanych rezultatów,
- rekrutację uczestników programu (odpowiadają osoby prowadzące zajęcia),
- obsługę finansową programu,
- monitoring programu (osoby prowadzące zajęcia),
- pozyskiwanie partnerów w realizacji programu i współpracę z nimi.

Realizację programu PCPR zleci na podstawie umowy cywilnoprawnej osobom prowadzącym oddziaływanie, zwanymi dalej prowadzącymi.

2. Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne prowadzone są przez osoby, które:

- ukończyły studia II stopnia na jednym z kierunków: psychologia, pedagogika, pedagogika specjalna, nauki o rodzinie, politologia, politologia i nauki społeczne w zakresie pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, resocjalizacji lub pracy socjalnej, albona innym kierunku uzupełnionym studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, pedagogiki, resocjalizacji;
  - posiadają zaświadczenie o ukończeniu szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w wymiarze co najmniej 100 godzin, w tym w wymiarze 50 godzin w zakresie pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie;
  - mają udokumentowany co najmniej 3letni staż pracy w instytucjach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie
3. Koordynatorem programu jest Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Kędzierzynie – Koźlu.

6. Miejsce realizacji programu

1. Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie realizowany będzie w oparciu o zasoby lokalowe Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Kędzierzynie – Koźlu oraz zasoby lokalowe Aresztu Śledczego w Kędzierzynie – Koźlu.
2. Rzeczywisty nabór uczestników oraz indywidualne zajęcia diagnostyczne odbywać się będą w budynku:
  - Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie (47-200 Kędzierzyn - Koźle, ul. Skarbowa 4), w sali konferencyjnej,
  - w świetlicy Aresztu Śledczego w Kędzierzynie – Koźlu (dla osób osadzonych).

7. Partnerzy programu

Założenia programowe w skutecznym osiągnięciu założonych celów i rezultatów przewidują współpracę z wieloma instytucjami i organizacjami, którymi są:

- Ośrodki Pomocy Społecznej,
- Zespoły Interdyscyplinarne
- Sąd,
- Kuratorzy zawodowi,
- Prokuratura,
- Policja,
- Gminne Komisje Rozwiązywania problemów Alkoholowych,
- Ochrona Zdrowia,

- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i organizacje Kościelne,
- Rodziny uczestników programu,
- Areszt Śledczy.

VII. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU:

Opracowanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie należy do zadań w zakresie administracji rządowej realizowanych przez powiat. Środki na realizację i obsługę tego zadania zapewnia więc budżet państwa. W związku z tym, planowanie wydatków następuje na poziomie powiatu rokrocznie na realizację programu uzależniona jest od wysokości środków przekazanych samorządowi powiatowemu z budżetu państwa na ten cel.

VIII. MONITORING:

Realizacja programu jest ściśle związana z działaniami monitorującymi, które stanowią część nadzoru nad jego realizacją. System monitorowania obejmuje:

- postęp względem zaplanowanych założeń, działań i rezultatów programu,
- zachowanie związane z przemocą u osób uczestniczących w programie w trakcie jego trwania oraz do 3-ich lat po jego zakończeniu.

Monitorując program będziemy szukać odpowiedzi na pytania:

- czy podejmowane działania prowadzi do osiągnięcia celu finalnego,
- czy program wymaga przeformułowania działań,
- czy adresaci programu zachowują się zgodnie z oczekiwaniami.

Celem monitoringu jest sprawdzenie czy zaplanowane działania w końcowym efekcie są użyteczne dla odbiorców i współodbiorców, którymi w tym przypadku są rodziny osób stosujących przemoc.

Do oceny skuteczności działań programowych niezbędna jest współpraca z partnerami programu.

IX. ZAGROŻENIA REALIZACJI PROGRAMU I ZAKOŃCZENIE

Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc realizowany przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kędzierzynie - Koźlu to ułożony w określonym czasie ciąg działań zmierzających do wybranej, specyficznej grupy odbiorców, wymagający zaangażowania środków rzeczowych, ludzkich i finansowych. Realizacja założeń programowych wiąże się nierozdzielnie z ryzykiem wystąpienia zjawisk czy działań, które mogą mieć negatywne skutki dla przebiegu całego programu lub jego poszczególnych części.

Najistotniejsze zagrożenia wiążą się z brakiem wystarczającej ilości zewnętrznych środków finansowych, od których realizacja programu jest zależna. Ponadto zagrożeniem dla programu może być brak dostatecznego zainteresowania adresatów uczestnictwem w jego działaniach. Kluczem do sukcesu w realizacji programu będzie niewątpliwie świadomość wystąpienia ryzyka i reagowanie przez realizatorów programu na powijające się problemy i zagrożenia. Ważnym ogniwem prowadzenia programu jest ścisła i umiejętna współpraca z instytucjami i organizacjami pełniącymi funkcję partnerów programu, doświadczenie realizatora a przede wszystkim kwalifikacje, umiejętności i doświadczenie zespołu prowadzącego zajęcia. Nie bez znaczenia jest rzetelna ocena bieżąca realizacji programu a także skuteczny monitoring.

X. BIBLIOGRAFIA

1. Abu – Rub H., Zabza B., *Status kobiety w islamie*, Muzułmańskie Stowarzyszenie Kształcenia Kulturalnego w RP, Wrocław 2002.
2. Ackerman R., Pickering S., *Zanim będzie za późno*, przekł. M. Gajdzińska, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002.
3. Arcimowicz K., *Męska przemoc, agresja i władza*, „Niebieska Linia” 2005, nr 5, s. 10-12.
4. Badura – Madej W., Dobrzyńska – Mesterhazy A., *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i psychoterapia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2000.
5. Browne K., Herbert M., *Zapobieganie przemocy w rodzinie*, przekł. E. Bielawska – Batorowicz, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 1999.
6. Durka G. (red.), *Współczesna rzeczywistość w wybranych problemach społecznych*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010.
7. Jaszczak – Kuźmińska D., Michalska K., *Przemoc w rodzinie*, Wydawnictwo Edukacyjne PARPAMEDIA, Warszawa 2007.
8. Jarosz E., *Dom który krzywdzi*, „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2001.
9. Kluczyńska S., *Zrozumieć sprawców przemocy*, „Niebieska Linia” 1999, nr 3, s. 10-12.
10. Kozielecki J., *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.
11. Lew – Starowicz Z., *Przemoc seksualna*, Wydawnictwo Jacek Santorski & CO, Warszawa 1992.
12. Lipczyński A., *Psychologiczna interwencja w sytuacjach kryzysowych*, Centrum Doradztwa i Informacji, Warszawa 2007.
13. Madanes C., *Przemoc w rodzinie. Psychoterapia sprawców i ofiar*, przekł. A. Rozwadowska, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002.
14. Madanes C., *Seks, miłość, przemoc. Psychoterapia sprawców i ofiar*, przekł. A. Rozwadowska, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 1999.
15. Martynowicz E. (red.), *Od poczucia podmiotowości do bycia ofiarą*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
16. Mazur J., *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2002.

17. Miller A., *Twoje ocalone życie*, przekł. J. Hockuba, Media Rodzina, Poznań 2009.
18. Naja – Pasek E., *Agresor w mundurze*, „Niebieska Linia”, 2013, nr 3, s.15-16.
19. Ochmański M., *Alkoholizm ojców a sytuacja rodzinna i szkolna dzieci*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1997.
20. Olszewska A., Zielińska U., *Psychomanipulacja. Metody i techniki*. Wydawnictwo ASTRUM, Wrocław 2006.
21. Pospiszyl I., *Przemoc w rodzinie*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994.
22. *Psychiatria Polska*, Polskie Wydawnictwo Psychiatryczne, 2007, tom XLI, nr 6, s. 827-836.
23. Rode D., *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.
24. Skwarek M., *W poszukiwaniu męskiej agresji. Jak jej przeciwdziałać?*, „Praca socjalna” 2005, nr 4, s. 32.
25. Strzelecka – Lemiech A., *Portret kobiety, ofiary przemocy*, „Praca socjalna” 2011, nr 5, s. 16-19.
26. Sztander W., *Jak wychować ofiarę?*, „Niebieska Linia”, 2000, nr 1, s. 20-22.
27. Tomaszewska L., *Niezbędnik policjanta. Przemoc wobec kobiet w rodzinie*, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2007.
28. Widera – Wysoczańska A., Kuczyńska A. (red.), *Interpersonalna trauma. Mechanizmy i konsekwencje*, Difin, Warszawa 2011.
29. Wiebke W., *Kobieta w islamie*, przekł. J. Szymańska, Wydawnictwo Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1982.